

DIŞ YARDIMLAR

Prof. Dr. Suat Bilge

İçinde yaşadığımız son on yıllık devrede dünyanın politik çizgilerinde derin değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerin başında yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkması gelmektedir. Bağımsız devlet sayısı hemen hemen iki kat artmıştır. Uzun mücadeleler ve bazan çarpışmalar sonunda politik bağımsızlıklarını elde eden milletler yabancı egemenliğinden kurtulduktan sonra geçmişte karşılaştıkları birçok güçlüklerin çözümlenebileceğini ve hızla refaha kavuşacaklarını ümid etmişlerdir. Politik bağımsızlıklarını elde eden milletler çok kısa bir zaman sonra kalkınabilmek için yeter ekonomik imkânlara sahip olmadıklarını fark etmişlerdir. Bu milletler ekonomik imkânlara sahip olmak için giriştikleri çabada gerçek güçlükler ile karşılaşmışlardır. Ekonomik kalkınma veya gelişme uzun süre çok ağır fedakârlıklara katlanmadan gerçekleşmemektedir. Süreyi kısaltmak ve gelişme hızını arttırmak için dıştan yardım görmek zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu ise bağımsızlıklarını elde etmiş devletleri eskiden bağlı oldukları büyük devletlere yeniden ekonomik bağlılığa itmektir. Bu zorunluluk ortaya ekonomik bağımsızlık veya kurtuluş problemini çıkarmıştır. (1).

Dünyada meydana gelen diğer bir değişiklik eskiden beri politik bağımsızlığa sahip milletlerin kütle haberleşme araçlarının halka yayılması ve yeni ulaştırma kolaylıklarının kullanılması sonucunda ekonomik geriliklerini farketmeleridir. Bu milletler gelişmiş

(*) Bu inceleme dış yardımların miktar itibariyle en önemlisi olan ikili yardımlar genel olarak ele alınmış ve sonra Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliğinin yardımları üzerinde durulmuştur. İncelemenin amacı son yıllarda ideolojik sebeplerle tahrif edilen dış yardım konusunu rakkamlarla ve olumlu ve olumsuz yönleri ile sunmaktadır. Türkiyeye düşen gerek Amerika Birleşik Devletlerinden gerek Sovyetler Birliğinden yardım alırken bu devletlerin özellikle politik amaçlarını bilerek bunlarla ona göre işbirliği yapmaktır.

(1) F. PARKINSON «Soviet Aid to Underdeveloped Countries», The Year Book of World Affairs 1957 s. 186.

milletlerin hayat seviyelerini öğrenmiş veya görmüşlerdir. Bunlar da aynı refah seviyesine hızla erişmek istemektedirler. İlk devrede ekonomik alanda geri kalmanın suçu politik şahıslara, partilere veya rejimlere yüklenmiştir. Fakat bunların değiştirilmesine rağmen özlenen ekonomik gelişmeye varılamayınca gerçek nedenler aranmaya başlanmıştır. Bu araştırma da politik bağımsızlıklarına yeni kavuşan devletlerin karşılaştıkları aynı ekonomik yetersizliği meydana çıkarmıştır. Eskiden beri bağımsız olan milletlerin ekonomik yetersizliklerini gidermek için giriştikleri çabaya ayrı bir ad vermek istenirse ekonomik kalkınma probleminin ortaya çıktığını söyleyebiliriz (2). Gerek ekonomik bağımsızlık gerekse ekonomik kalkınma özü bakımından bir ekonomik gelişme problemidir.

İkinci dünya savaşından sonra ekonomik bakımdan gelişmemiş memleketler ile gelişmiş manasında endüstri memleketleri arasındaki ekonomik gelişme alanında gerek hız gerek değer açısından büyük farklar belirmeye başlamıştır.

Gelişme farkları hakkında verilen rakkamlar değişiktir. Tarafsız memleketlerin verdiği rakkamlara göre 1950 yılında gelişmemiş memleketlerde gelir yılda ortalama olarak yüzde 4,65 artmıştır. Endüstri memleketlerinde aynı yılda ortalama artış yüzde 3,7 dir. Ancak gelişmemiş memleketlerin nüfus artış oranları ortalama olarak yüzde 2.21 dir. Aynı artış endüstri memleketlerinde ise yüzde 1,16 dir. Bu farklı nüfus artışı gözönüne alınınca gelir artışı gelişmemiş memleketler ile endüstri memleketleri için ortalama olarak yüzde 2,5 a varmakta ve aradaki gelişme farkı kapanmamaktadır. Halbuki iki sınıf memleketler arasındaki refah farkının kapsanması için gelişmemiş memleketlerin millî gelir artış oranlarının daha yüksek olması gerekmektedir. İki sınıf memleketler arasında millî gelir artışı farkı değer olarak ele alındığı zaman bu fark daha gözü batır hale gelmektedir. Gene tarafsız memleketler rakamlarına göre gelişmemiş memleketlerde gelir artışı yılda insan başına 3,40 dolar iken bu artış endüstri memleketlerinde ortalama olarak 38,60 dolardır (3).

Gelişmemiş memleketler ile endüstri memleketleri arasındaki bu ekonomik gelişme farkı dünya ticaretinin gelişmesini de etkile-

(2) I. FRANK «Issues Before The U.N. Conference» Foreign Affairs 1964 C. 42 No. 2. s. 210.

(3) J. STANOVNIK «The Changing Political Context», Foreign Affairs 1964 C. 42 No. 2. s. 242.

mehtedir. Eldeki mevcut rakkamlara göre 1950 yılında gelişmemiş memleketlerin ihracatlarının yılda ortalama olarak yüzde 3,6 artmasına mukabil endüstri memleketlerinin ihracaatları yüzde 6,9 artmıştır (4). 1956 - 1961 yılları arasındaki devrede bu fark daha artmıştır. Bu devrede gelişmemiş memleketlerin ihracaatları ortalama toplam olarak yüzde 10 artarken endüstri memleketlerinin ihracaatları ortalama toplam olarak yüzde 26 artmıştır (5). Diğer bir kaynağa göre ise endüstri memleketlerinin aynı devredeki ihracaat artışları yüzde 32,5 dur (6). Aradaki fark yılda yüzde 4,5 olmaktadır. Gelişmemiş memleketlerle endüstri memleketleri arasındaki ihracaat artış farkı gelişmemiş memleketlerin dünya ihracaatındaki paylarını düşürmüştür. Mevcut rakkamlara göre gelişmemiş memleketler 1953 yılında dünya ihracaatının yüzde 31,5 nu sağlarken bu oran 1960 yılında yüzde 24,7 ye düşmüştür (7). Bu gelişme sonucu dünya ticareti 1950 yılından beri iki misli artmış olmasına rağmen gelişmemiş memleketler bu artmadan aynı oranda faydalanamamışlardır (8). Gelişmemiş memleketler bu durumun bir taraftan başlıca ihrac ettikleri kahve, kakao, pamuk ve hububat gibi ham maddelerin, petrol müstesna, 1956 yılından beri ihracaatının artmasından ve diğer taraftan petrol, boksit ve alüminyum dışında ham madde fiyatlarının 1955 yılından beri düşmesinden meydana geldiğini söylemektedirler. Endüstri memleketlerine göre ham madde tüketiminin artmaması ve bu maddelerin fiyatlarının düşmesinin sebepleri politik değil tekniktir. Genel olarak gelişmemiş memleketler makina, fabrika ve ulaştırma aracı gibi yapılmış maddeler için taleblerini arttırmışlardır. Bu talepler diğer unsurların yanında endüstri memleketlerinin üretimlerini ham madde ve gıda maddeleri talebinden daha fazla arttırmalarını mümkün kılmıştır (9). Bu gelişmenin yanında endüstrinin kullandıkları maddeler dışında kalan ham maddelerin özellikle gıda maddelerinin tü-

(4) Aynı yazı s. 243.

(5) J. A. PINCUS «What Policy for Commodities?», Foreign Affairs 1964 C. 42 No. 2 s. 227.

(6) W. BUTLER «Trade and The Less Developed Areas», Foreign Affairs 1963 C. 41 No. 2 s. 374 .

(7) Aynı yazı s. 374. İthal bakımından da ham maddeler 1938 yılında genel ithalâtın yüzde 33 ünden 1955 yılında yüzde 26 na düşmüştür, Bak S. STRANGE «Changing Trends in World Trade» The Year Book of World Affairs 1962 s. 143.

(8) S. WEINTRAUB «After The U. N Trade Conference: Lessons and Portents» Foreign Affairs 1964 C. 43 No. I s. 37.

(9) S. Strange, z. g. m., s. 140.

ketimi gelir artışına göre değil nüfus artışına bağlı olduğundan aynı oranda artmamıştır. Endüstri memleketlerinde nüfus ortalama olarak yılda yüzde 1,5 arttığından gıda maddelerinin tüketimi de ancak bu oranda artabilmektedir. Bu artış oranı dahi fiiliyatta Amerika Birleşik Devletleri ve batı Avrupa devletleri gibi endüstri memleketlerinin buğday, pirinç, mısır, yağ, et ve şeker gibi tarım ürünlerini her yıl daha fazla miktarda üretmeleri dolayısıyla tam gerçekleşmemektedir. Hatta Amerika Birleşik Devletleri dışarıya tarım ürünleri fazlasını da ihraç etmektedir (10). Endüstri ham maddelerinin tüketimindeki artış dahi endüstride verimin arttırılması ve sentetik maddelerin kullanılması sebebiyle endüstri üretimi oranında artmaktadır. Bunun tipik örneği kauçuk tüketimidir. Otomobil lâstiği üretiminde daha az kauçuk kullanılmasına rağmen lâstikler daha dayanıklı yapılabilmektedir. Bundan başka tabii kauçuk yerine sentetik kauçuğun kullanıldığı maddelerin sayısı da artmaktadır. Yün ve pamuk yerine kullanılan naylon ve diğer suni iplikler de örnek olarak gösterilmektedir. Sentetik maddelerin tüketimi 1938 yılında 820 milyon dolardan 1955 yılında 6.400 milyon dolara çıkmıştır. Endüstri memleketlerinde çelik ve otomobil yapımından sonra üçüncü gelen elektronik endüstrisinde kullanılan ham madde çok azdır (11).

Ham madde tüketiminin sınırlı bulunmasına rağmen bunların üretimlerinin arttırılması fiyatlarının düşmesine yol açmaktadır. Gelişmemiş memleketlerin geleneksel ham madde üretimlerini tüketim ihtiyaç ve çeşidlerine göre ayarlayamamaları fiyat düşüşlerini daha dalgalı hale koymaktadır.

Yukarda sayılan sebeplerle gelecek on yılda ham madde ihraçında miktar ve değer olarak önemli bir artış beklenmektedir (12). Dünya ticaretinin bu durumu gelişmemiş memleketlerin şikâyetlerine ve politik baskı yapma teşebbüslerine yol açmıştır (13). Cenev-

(10) Aynı yazı s. 144.

(11) Aynı yazı s. 142.

(12) J. A.PINCUS, z. g. m., s. 227 - 229.

(13) I. Frank, gelişmemiş memleketlerin ekonomik kalkınmaları için üretim malı ithali zorunluluğunda oldukları noktasından kalkarak bunun yardım veya özel yatırım şeklinde sermaye ithali veya kendi ihracatlarını geliştirmekle mümkün olacağı sonucuna varıyor. Gelişmemiş memleketlerin sermaye ithalleri yılda takriben 8 milyar dolar, ihracaatları ise 27 milyar dolar civarındadır. Gelişmemiş memleketlerin bu ihracaatlarını arttırmaları lâzımdır. Bunun için de şimdiki dünya ticareti eğiliminin değişmesi gerekir. Zira bugünkü dünya ticareti

rede toplanan Birleşmiş Milletler Ticaret konferansında gelişmemiş memleketler dünya ticaretinin ekonomik kalkınmalarına elverişli olmadığını söylemişler ve kalkınma çabalarının olumlu bir milletlerarası hareketle desteklenmesini istemişlerdir. Endüstri memleketleri ekonomik gelişmenin esas itibariyle gelişmemiş memleketlerin kendi çabaları ile ve sorumlulukları altında gerçekleştirilebileceği cevabını vermişlerdir (14). Fakat bu cevap şikayetleri bastıramamış ve çarelerin aranmasına engel olmamıştır.

I. Dış yardım yapılmasının sebepleri :

Yukarda özetlenen gelişmeler ve ortaya çıkan durum aynı zamanda dış yardım yapılmasının üç sebebini teşkil etmektedir. Bunlar ve diğerleri yardım yapma sebepleri olarak şöyle sıralanabilir :

Dünya milletleri uyanmışlardır. Ekonomik seviyeleri düşük milletler bunu yükseltmek ve politik bağımsızlıklarından sonra ekonomik bağımsızlıklarını da elde etmek istemektedirler. Dünyanın bir kısım milletlerinin çok müreffeh diğer bir kısmının ise ihtiyaçları ile pençeleşmesi tehlikeli bir gelişmedir. Dünyanın çoğunluğunu teşkil eden ve ilerde dünya kuvvet dengesinde söz sahibi olacak bu gelişmemiş milletlere yardım zaruridir. Bu yardım endüstri memleketleri için de bir çeşit politik sigortadır.

İnsanların sunî olarak milli sınırlar içinde çok farklı refah seviyeleri içinde yaşamaları insanî değildir ve sosyal adalet bakımından doğru değildir. Milletlerin ekonomik gelişme hızları arasındaki fark dış yardımla mümkün olduğu kadar giderilmelidir.

Dünya ticareti gelişmemiş memleketlerin alevhine olarak artmaktadır. Bu gelişmenin sonunda endüstri memleketleri mallarını satacak pazar bulamayacaklardır. Böyle bir sonuçla karşılaşmamak için endüstri memleketlerinin müşterileri olan gelişmemiş memleketlere yardım etmeleri kendi yararlarıdır.

Gelişmemiş memleketlere yapılacak yardımlar bunların dostluklarının kazanılmasında faydalı bir yardımcı olabilirler. Yardım

klâsik liberal ticaret anlayışına dayanmaktadır. Bu anlayışa göre her memleket gücünü dünya pazarında rekabet kabiliyeti olan ürünlerinin üretimine harcayacaktır. Bu ise bu gün mevcut üretim durumu ve dolaylı olarak eşitsizliği daimî kılacaktır. Halbuki gerekli olan bu durumun değişmesidir. Bak : I. Frank, z. g. m., s. 210 — 212.

(14) S. Weintraub, z. g. m., s. 41.

yolu ile kurulacak münasebetlerden politik alanlarda da sonuçlar alınabilir.

Gelişmemiş memleketlere yapılacak yardımlar dolayısıyla girişilecek işbirliği endüstri memleketlerine kendi politik ve ekonomik sistemlerini yayma yolunu açabilir. Zamanımızda kuvvet yolu ile yapılamıyan ekonomik yardımla yapılabilir.

Nihayet Amerika Birleşik Devletleri dahil bütün bazı devletleri geçmişde aldıkları yardımlarla gelişmişlerdir. Şimdi bu devletlerin de gelişmemiş memleketlere yardım etmeleri manevi borçlarıdır (15).

Dış yardım yapılmasında yukarda sayılan sebeplerden milletlerarası politikada en fazla üzerinde durulanı batı ile doğu endüstri memleketleri arasında cereyan eden politik yarışmada ekonomik bağımsızlığa kavuşmak isteyen gelişmemiş memleketleri kendi bloklarına kazanmak veya hiç değilse tarafsızlıklarını sağlayarak karşı bloka kaymalarını önlemektir. Diğer sebep de dünya politikasında zayıflık ve boşluklar teşkil eden gelişmemiş memleketleri dünya ticaretinin yararlarına olmıyan gelişmesi dolayısıyla daha fazla ekonomik güçlüklerle karşılaşmalarını önliyerek dünya barışını tehlikeye sokabilecek istikrarsızlıkları ve iç sarsıntıları da hafifletmektedir.

2. Dış yardım miktarı :

Endüstri memleketlerinin gelişmemiş memleketlere yaptıkları yardımlar hakkında elde mevcut rakkamlar oldukça çeşitlidir. Batı ve tarafsız memleketler kaynaklarının birbirinden çok farklı rakkamlar verdikleri görülmektedir. Bu farklılığın esas sebebi aşağıda belirtileceği üzere bu memleketlerin yardım kavramı hakkında farklı anlayışlara sahip olmalarıdır. Bu fark dışında gelişmemiş memleketlere yapılan yardımlar hakkında güvenebilecek bilgiler aşağıda gösterilmiştir.

Yılı belirtilmeden verilen genel rakkam gelişmemiş memleketlere kamu kaynaklarından yapılan yıllık yardım toplamını bir uzman 5 - 6 milyar dolar olarak göstermektedir (16). Aynı uzman bu

(15) H. W. SINGER, «Aide internationale pour le développement économique. Problème et technique», Revue de Science Financière, 1964 No. I s. 9.

(16) H. W. Singer, s. g. m., s. 5.

yardımların ortalama olarak her yıl yüzde 15 arttığını belirtmekte fakat bunun endüstri memleketlerinin yıllık milli gelirlerinin yüzde 1 ine dahi çıkamadığını açıklamaktadır. Eğer endüstri memleketleri yıllık gelirlerinin sadece yüzde 1 ini dış yardım olarak verseler yardım miktarı bugünkünün iki katına çıkacaktır (17). Bugünkü dış yardımların gelişmemiş memleketler için sağladığı imkân bunların yıllık ortalama ithal güçlerini yüzde 25 arttırmasıdır. Dış yardımlarla gelişmemiş memleketlerin yıllık ortalama ithal hacimleri 20 milyar dolardan 25 - 26 milyar dolara çıkarılmaktadır. Bu ek güç ticaretten elde edilen gibi ödeme şartları ve satın alınabilecek mal ve yer bakımlarından kısıtlanmasa ve sırf ekonomik gelişme yatırımlarında kullanılabilse kalkınma hızı yılda yüzde 1 - 1,5 gibi bir oranda arttırılabilir (18).

Belli bir yıl için kamu ve özel kaynak ayırımı yapılmaksızın verilen dış yardım rakamları 1961 yılına aittir. Bu rakamları miktarlarına göre aşağıda sıralıyoruz.

En düşük rakam bir Yugoslav profesörü tarafından verilmektedir (19). Bu profesöre göre 1961 yılında gelişmemiş memleketlere kamu ve özel kaynaklardan verilen ödünç ve yatırımların toplamı 3,8 milyar dolardır. Yalnız Amerika Birleşik Devletlerinin 1945 - 1960 devresinde yaptığı yardımlar toplamı 75 milyar dolardır. Bunun 39,5 milyarı batı Avrupa memleketlerine ve sadece 20,3 milyar doları gelişmemiş memleketlere verilmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinin 1955 - 1960 devresinde gelişmemiş memleketlere yaptığı yardım 7,3 milyar dolar, Sovyetler Birliğinin ise 3,6 milyar dolardır. Bu rakamlar 1950 yılından sonra gelişmemiş memleketlere yapılan yardım toplamının arttığını göstermektedir. Ancak aynı profesöre göre gelişmemiş memleketler 1961 yılında 3,8 milyar dolar yardım almakla beraber borç ve faiz olarak bunun 3,4 milyar dolarını geri vermişlerdir. Bu geri verilen miktar gelişmemiş memleketlerin yıllık toplam ihracaatlarının yüzde 13,3 ne bedeldir. Dünya nüfusunun yüzde 70 ini teşkil eden gelişmemiş memleketlerin borçları 1955 - 1961 devresinde iki katına çıkmıştır. Halbuki bunların aynı devrede ödeme güçleri sadece yüzde 15 artmıştır.

(17) Basında verilen bilgilere göre Amerika Birleşik Devletlerinin 1964 yılında gayri safi hasılası 622 milyar dolardır. Yıllık artış cârî fiyatlarla yüzde 6,5, sabit fiyatlarla yüzde 5,8 dir.

(18) J. A. Pincus, z. g. m., s. 230.

(19) J. Stanovnik, z. g. m., 244 - 245.

Bir Amerikalı araştırmacınının 1961 yılı için verdiği rakkam yalnız batı yardımlarına dairdir (20). Bu araştırmacıya göre batı memleketlerinin gelişmemiş memleketlere yaptıkları yardımlar 1956 yılında 3,7 milyar dolardan 1961 yılında 6,5 milyar dolara yükselmiştir. Bir Amerikalı ekonomi profesörü de bu yardımlardan 3,28 milyar dolarının Amerika Birleşik Devletleri tarafından sağlandığını yazmaktadır. Amerikanın bu yardımı ödünç ve teknik yardım için 1,7 milyar dolar, gıda maddesi yardımı için 1,2 milyar dolar, yatırım garantisi için 250 milyon dolar ve Birleşmiş Milletler kanalı ile çok taraflı yardım için 130 milyon dolarlık bölümleri kapsamaktadır (21). Batının toplam yardımı gelişmemiş memleketlerin döviz ihtiyaçlarının yüzde 17 sini karşılamaktadır. Ancak yardım miktarı artmıyacaktır. Netekim yardım toplamı 1962 yılında 6,4 milyar dolara düşmüştür. Buna mukabil gelişmemiş memleketlerin ödediği borç ve faizler artmaktadır. Bu ödemeler 1964 yılında 2,5 milyar dolara çıkmıştır.

Fransız basınına göre (22) batı memleketlerinin gelişmemiş memleketlere yaptığı yardımlar 1960 yılında 7,4 milyar dolardan 1961 yılında 8,7 milyar dolara yükselmiştir. Bu yardımın yüzde 86 sı kamu kaynaklarından finanse edilmiştir. 1961 yılı yardımınının 4,6 milyar dolarını Amerika Birleşik Devletleri ve 1,26 milyar dolarını Fransa sağlamıştır. Bir yazar da yalnız Fransanın yardımları için şu rakkamları vermektedir : 1961 yılı için 6,92 milyar frank, 1962 yılı için 7,01 milyar frank ve 1963 yılı için 5,84 milyar frank (23).

Yukarda sıralanan rakkamlardan çıkan sonuç endüstri memleketlerinin gelişmemiş memleketlere yaptıkları yardımların henüz daha malî gelirlerinin yüzde birini bulmadığı ve verdikleri ödünçlerin para cinsi, mal çeşidi ve satış şartları dolayısıyla tamamen ekonomik kalkınmada kullanılmadığıdır (24).

(20) J. A. Pincus, z. g. m., s. 230.

(21) John Kenneth Galbraith, «A Positive Approach to Economic Aid», Foreign Affairs 1961 C. 39. No. 3 s. 444.

(22) Bak: 3 ağustos 1962 ve 29 kasım 1962 tarihli le Monde gazetesi.

(23) Gilbert Mathieu, 22 ekim 1964 tarihli Le Monde gazetesi.

(24) Aid Türkiye misyon şefi J. P. Grant'ın İstanbulda İktisadî Araştırmalar Tesisinde yaptığı bir konuşmada Türkiyenin ilk beş yıllık plân devresinde iki milyar dolar dış yardıma ihtiyacı olduğunu belirtmiş ve Amerika Birleşik Devletlerinin, askerî hariç, gıda ve ekonomik yardımının yılda takriben 200 milyon dolar olduğunu açıklamıştır (Yarın Dergisi 17 şubat 1965 s. 13 - 17).

3. Dış yardım şekilleri :

Endüstri memleketlerinin gelişmemiş memleketlere yardımları devam ettikçe bu yardımın her iki taraf bakımından daha verimli olması için II. Dünya Savaşının sonundan beri çeşidli şekiller düşünülmüştür. Ekonomik yardımlar hibe, ödünç ve kira ile başlamış proje yardımları şekline girmiştir (25).

Genel olarak endüstri memleketlerinin gelişmemiş memleketlere verdikleri her para ekonomik bir yardım teşkil etmemektedir. İlk önce politik ve askerî düşünceler ile yapılan yardımları dış yardım kavramı dışında bırakmak gerekir. Şüphesiz üs kiralama karşılığı, ekonomik gücün üzerinde beslenen silâhlı kuvvet giderlerine yardım, savunma silâhlarının hibe veya ödünç olarak verilmesi veya yabancı silâhlı kuvvetlerin gelişmemiş memleketlerdeki harcamaları dolaylı olarak bir yardım teşkil etmektedir. Fakat bunlar gelişmemiş memleketlerin ekonomik kalkınmalarına doğrudan doğruya yararlı olmadığından ekonomik bir dış yardım olarak kabul edilmemeleri gerekir.

Bazı endüstri memleketleri normal şartlar ile alınabilecek ticarî kredileri de yaptıkları yardım arasında gösterilmektedirler (26). Gelişmemiş memleketlerin döviz yetersizliği dolayısıyla bunların ithalâtını devam ettirmek için endüstri memleketlerinin kendi ticarî kurumlarına verdikleri kısa süreli ihracaat garantileri bunun bir örneğidir. Dış yardım sayılamıyacak diğer bir yardım şekli de normal süre ve faiz oranı ile verilen ödünçlerdir.

Gelişmemiş memleketlerin ekonomik kalkınmasına yardım eden hibeler hemen II. Dünya Savaşından sonra kullanılmış ve sonradan istisnalar dışında terkedilmiş bir yardım şeklidir. Veren memleket bakımından karşılıksız olması sebebiyle kamu oyununda tepki yaratan ve alan memleket bakımından alışkanlığa ve kolaylığa sevk etmesi sebepleri ile hibe şekli ekonomik gelişme için faydalı bulunmamıştır.

Zamanımızda kullanılan başlıca yardım şekli «elverişli ödünç» (soft lending) tür. Bu ödünçün, ticarîlerden farklı olarak faiz oranı yüzde 1 - 2,5 gibi düşüktür ve ödeme süresi ilk on yıldan sonra başlamak üzere otuz ilâ kırk yıla kadar uzar (27). Bu çeşid ödünç ge-

(25) H. M. Singer, z. g. m.

(26) Gilbert Mathieu, «L'aide aux pays sous - développé» 22 ekim 1964 tarihli Le Monde gazetesi.

(27) Meselâ Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında 14 ocak 1965 tari-

lişmemiş memleketlerin döviz yetersizliğini gidermekte ve uzun bir süre sonunda da olsa ödendiği için karşılıksız bir yardım sayılmaktadır. Şu şekil yardım, yapan memleketin tediye durumuna göre şartlı veya şartsız olmaktadır. Zamanımızda Amerika Birleşik Devletleri dahi dış ödeme açığı ile karşılaştığından verilen ödünçler yardım yapan memleketlerden alınacak malların ödenmesinde kullanılmak şartına bağlanmaktadır.

Halen kullanılan diğer yardım şekli proje yardımlarıdır. Bu yardımlar bir plân içinde yeralan baraj ve fabrika gibi belli projelere verilmektedir. Proje yardımları gelişmemiş memleketlerin bütün kaynaklarının ekonomik kalkınmaya yatırılmasını sağlamayı hedef gütmektedir. Bu suretle plâna göre öncelik taşıyan projelerin dış finansmanı sağlamakta ve bunların gerçekleşmesi gelişmemiş memleketlerin ekonomilerine yararlı olmaktadır (28).

4. Ticaret yolu ile dış yardım :

Gelişmemiş memleketlerin ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmek için mevcut imkanlara eğilen araştırmacılar dünya ticaretini geliştirmek yolu ile bu memleketlere yardım edilmesini düşünmüşlerdir (29). 1960 yılı rakamlarına göre gelişmemiş memleketlerin ihracaatları toplamı gördükleri her türlü yardım ve kendilerine yapılan yatırımlarının toplamının takriben dört katıdır. Bu durumda gelişmemiş memleketlerin ihracaatlarını arttırmak onların kalkınmaları için daha faydalı olabilir. Halbuki gerek yardım yapan endüstri memleketleri gerek yardım alan memleketler bu ihracaatı arttırmak için ciddi tedbirler almamaktadırlar (30).

hinde imzalanan 70 milyon dolarlık yardım programı ile ilgili ödünç anlaşması 10 yılı ödemesiz 40 yıl süreli ve faiz oranı ilk 10 yıl için yüzde 1 ve diğer otuz yıl için yüzde 2,5 dur. Bak: 15 ocak 1965 tarihli Ulus gazetesi.

(28) H. W. Singer, z. g. m., s. 21

(29) B. W. Jackson dünya ticaretinin bugünkü durumu ile gelişmemiş memleketlerin ekonomik gelişmesine elverişli olmadığını belirtmektedir. Özel teşebbüs petrol dışında gelişmemiş memleketlerine yatırım yapmamaktadırlar. Özel ve kamu dış yatırımlarının toplamı yılda ancak 8 milyar dolara varmaktadır. Halbuki gelişmemiş memleketlerin yıllık ihtiyacı 12 milyar dolar civarındadır. Dünya ticaretini gelişmemiş memleketler lehine değiştirmek için bu memleketlerin mallarından alınan gümrük ve istihlâk vergilerinin azaltılması, fiyatların belli bir seviye korunması ve ucuz mensucat gibi bazı malların üretiminin gelişmemiş memleketlere bırakılması gerekir: «Foreign Aid: Strategy or Stopgap?» Foreign Affairs 1962 c. 41 No. 1 s. 97.

(30) S. Strange problemi milletlerarası para bakımından ele almaktadır. Bu yazara

II. Dünya Savaşına kadar gelişmemiş memleketler pamuk, kakao, şeker, deri ve bakır gibi ham madde satarlar kumaş, ayakkabı hatta un gibi tüketim malları alırlardı. II. Dünya Savaşını takip eden yıllarda bu ticaret şekli bünye itibariyle değişmiştir. Gelişmemiş memleketler ihracaatları ile elde ettikleri gelirlerinin git-tikçe artan bir oranda bir bölümünü tüketim malları yerine ekono-mik gelişmelerine yarayacak üretim mallarının alınmasına ayır-maktadırlar. Bu değişikliğin sebebi endüstri memleketlerinin savaşı takip eden yıllarda gelişmemiş memleketlerin geleneksel tüke-tim mallarını taleblerini karşılayamamaları ve bir taraftan bu zorun-luluk ve diğer taraftan normal bir gelişme sonucu olarak gelişme-miş memleketlerde tüketim malları endüstrisinin kurulmuş olma-sıdır. Bu gelişme ile gelişmemiş memleketler hem geleneksel ham madde üretimlerini verimle arttırabilirler hem de yarı işlenmiş tü-ketim malları ihraç edebilecek duruma gelebilirler. Endüstri mem-leketleri de bu suretle üretim mallarını daha fazla satabilmek im-kânına kavuşurlar. Ticaret gelişmemiş memleketler arasında daha fazla olduğundan gelişmemiş memleketlerin ihracaatlarının bünye-si değişerek buna katılmaları sonuç olarak dünya ticaretini arttı-rır (31).

Gelişmemiş memleketlerin ekonomik kalkınmaları bunların endüstri kurarak mamul madde satmalarına bağlı olmakla beraber bunun yakın bir gelecekte gerçekleşmesi güçtür. Bu merhaleye ulaş-mak için gelişmemiş memleketlerin ilk önce ham madde ve yarı iş-lenmiş madde ihracaatlarının arttırılması veya bu maddelerin ihra-cından elde ettikleri gelirlerin arttırılması gerekir. Gıda maddeleri, petrol ve diğer endüstri maddeleri gelişmemiş memleketlerin ihra-caatlarının takriben yüzde 86 sını teşkil etmektedir. Bu ihracaat bünyesine göre ilkönce bu maddelerden elde edilen ihracaat gelir-lerinin arttırılması gerekir.

Gelişmemiş memleketlerin gıda ve endüstri ham maddelerinin ihracından elde ettikleri gelirleri arttırmak için düşünülen çare bu

göre dünya ihracatı 1937 - 57 yılları arasında dört kat artmıştır. Bu ihracaatı finanse edecek imkânlar ise ancak iki kat artmıştır. Milletlerarası Para Fonu-nun 1961 yılı toplantısında görüldüğü üzere endüstri memleketleri art politik düşünceler ile artan ihracat ihtiyacını karşılayacak milletlerarası suni yapma bir paranın yaratılmasına ve bunun Fon tarafından yönetilmesine razı olma-maktadır. Endüstri memleketlerinin razı olmamalarının sebepleri kendi den-geleri bozulursa katılma paylarını geri almak ve verilecek kredilerde söz sa-hibi olmak istemeleridir. Bak: z. g. m., s. 152.

(31) W.Butler, z. g. m., s. 372.

maddelerden iyi fiyatla satılması güç olanlar için milletlerarası anlaşmalar yapılmasıdır. Bu anlaşmalar ham maddelerin fiyatlarını hem dalgalanmadan korumalı hem de bu fiyatları dünya pazarları fiyatlarının üstünde tutmalıdır (32). Bu anlaşmalar yapılırsa belki endüstri memleketlerindeki tüketiciler normal fiyatların üstünde bir para ödiyeceklerdir, fakat buna mukabil gelişmemiş memleketlerde yabancı devletlerin yardımı yerine politik etkisi olmıyan ek ödeme imkanlarına sahip olacaklardır (33).

Milletlerarası plânda ham madde fiyatlarını korumak için yapılması düşünülen anlaşmalar bir bakıma millî plânda tarım ürünlerinin desteklenmesi için alınan tedbirlere benzemektedir. Ham madde fiyatları anlaşmalar ile tesbit edilmekte ve her memleketin bu fiyatla ihraç edebileceği kotalar tayin edilmektedir. Emtea anlaşmaları denilen bu anlaşmaların yapılması teorik plânda mümkün ve gelişmemiş memleketlere bir kazanç sağlar gözükmekte ise de fiilen uygulanmasının güç ve sonuçlarının mütevazı olduğu anlaşılmaktadır.

Emtea anlaşmalarının uygulanmasında karşılaşılan güçlükler hakkında gelişmemiş memleketler ile endüstri memleketleri arasında görüş farkı vardır. Gelişmemiş memleketler ham madde fiyatlarının düşmesinden endüstri memleketlerinin faydalandığını ve bu sebeble fiyatları arttırmaya yanaşmadıklarını söylemektedirler. Endüstri memleketleri ise normal zamanlarda ham madde fiyatlarının serbest olmasını istemekte ve bunun gerekli maddenin gerekli fiyata üretilmesini sağlayacağı görüşünü savunmaktadırlar.

(32) W. Butler, ham madde fiyatlarının düştüğü görüşüne katılmamaktadır. Bu yazara göre uzun süre içinde endüstri ham maddelerinin fiyatlarının düştüğüne dair bir delil yoktur. Ancak endüstri memleketlerinde nüfus ekonomik gelişme oranı altında bir oranla arttığından ve gıda maddelerinde olduğu gibi mahallî çiftçiler desteklendiğinden adam başına ve toplam olarak gıda maddeleri tüketimi ekonomik gelişme oranında artmaktadır. Bununla beraber, ham maddelerin fiyatlarında genel bir düşme olmamıştır. Meselâ kahve fiyatı son on yılda normalin yüzde 75 üstüne çıkmış ve yüzde 50 aşağısına düşmüştür. Şeker de normalin yüzde 50 üstüne çıkmış ve yüzde 25 aşağısına düşmüştür. Ancak son 60 fiyatlar müstakar tutulsa idi dalgalanmalar genel olarak normalin üstünde olduğundan bu istikrardan gelişmemiş memleketler zararlı çıkardı. Şikâyetler daha ziyade fiyatları normalin üstünde tutmamaktan ileri gelmektedir. Bak: z. g. m., s. 375 - 377.

(33) I. Frank, a. g. m., s. 215 - 215.

Uzmanların kanaatı emtea anlaşmalarının ham madde fiyatlarını genel olarak serbest fiyatların üzerine çıkaramıyacağıdır. Çıkarılabilecek seviye diğer maddeler ile değiştirme imkânı, tüketicilerin ihtiyacı ve satın alma isteği ile sınırlıdır. Bu kanaatin gerekçesi ancak belli maddelerin fiyatlarının emtea anlaşmaları ile tesbit edilebileceğidir (34).

Uzmanların görüşüne göre yerlerine yapma madde kullanılabilecek kauçuk, pamuk ve jüt gibi maddeler hakkında emtea anlaşmaları yapılamaz. Yerine başka bir tabii madde konabilen ham maddelerin durumu da aynıdır. Meselâ bakırla alüminyum birbirlerinin yerine kullanılabilmektedir.

Anlaşmalar ile fiyatları tesbit edilemeyecek diğer maddeler endüstri memleketlerinin de yetiştirdiği tütün, pamuk, üzüm ve limon gibi maddelerdir.

Emtea anlaşmaları ile fiyatları korunabilecek maddeler daha ziyade ancak bazı iklimlerin yetiştirebildiği kahve, çay, kakao, şeker ve muz gibi maddelerdir. Bu beş maddeyi otuz kadar gelişmemiş memleket yetiştirmektedir. Yapılacak anlaşmalardan ancak bu memleketler yararlanabilirler.

Emtea anlaşmalarına konu olabilecek maddelerin talepleri elâstiki değildir. Fiyat bakımından da meselâ şeker, bugünkü fiyatlarının yüzde 5 üstüne çıkarılırsa mutedil iklim memleketleri ve bu arada bazı endüstri memleketleri şeker pancarı üretimine koyulurlar. Bu gibi sınırlar sebebiyle çıkarılabilecek azamî fiyatlar gelişmemiş memleketlere 1971 yılında toplam olarak takriben 900 milyon dolar bir ek kazanç sağlayabilir.

Emtea anlaşmaları, üretimi kontenjan olarak sınırlandıracağından bütün ihracatçı memleketler katılmadan yapılamaz. Bu zorunluluk uygulamada güçlükler yaratabilir. Zira bir memleket tesbit edilen fiyatın aşağısına fakat kontenjanının üstünde mal satmaya kalktımı anlaşmanın uygulanması tehlikeye girer.

Sonuç olarak söylenebilecek düşünce, emtea anlaşmaları ancak belli maddeler için yapılabilsen ve bunlardan ancak bir kısım gelişmemiş memleketler faydalansa ve faydalanma toplam ihracatın takriben kırkda biri de olsa gelişmemiş memleketlerin ekonomik

(34) J. A. Pincus, z. g. m., s. 233.

kalkınmalarını gerçekleştirmek için emtea anlaşmaları yolu ile ham madde ihracaatının düzenlenmesi ve korunması teşvike değer (35).

5. Endüstri kurma yolu ile yardım :

Ham madde tüketiminin çok yavaş artması ve bu maddelerin fiyatları yükseltirse de bunun gelişmemiş memleketlerin ekonomik kalkınmalarında yalnız başına kesin rolü oynıyamıyacağını görenler gelişmemiş memleketlere yapılan dış yardımın bunlarda endüstri kurulmasına yardım etme hedefine yönelmesini istemektedirler.

Bu istek ilk önce dünya ticaretinin gelişmesinde görülen bünye değişikliğine dayanmaktadır. Dünya ticareti toplam rakamlarında endüstri mallarının oranı 1953 yılında yüzde 46 iken 1960 yılında bu oran yüzde 54 de yükselmiştir. Bu oran yükselişi gelişmiş memleketler arasındaki ticaretin daha fazla olduğunu ve gelişmiş memleketlerin artan ithalâtının gelişmemiş memleketlerin ihraç ettiği ham maddelerden ziyade endüstri memleketlerinin yaptıkları malları almaya yöneldiğini göstermektedir. Endüstri memleketlerinin daha ziyade endüstri malları ithal etmelerinin sebebi gelişmemiş memleketlerin ihraç ettikleri maddelerin çoğunluğunun ve özellikle gıda maddelerinin tüketiminin sınırlı olmasıdır (36).

Bir diğer özellik de ham madde üretiminin endüstri malları gibi düzenlenememesidir. 1930 yıllarında ham madde ve endüstri malları üretimi düzenlenme bakımından düşünüş ve imkân olarak aynı durumdalar. Tüketim veya talebde düşüşler endüstri memleketlerinde müteşebbisler ile işçilerini ve gelişmemiş memleketler çiftçilerini aynı derecede zorluklar ile karşı karşıya bırakıyordu. Sonradan endüstri memleketleri ekonomik cyclical dalgalanmaları tashih edebildiler ve fiyatları mümkün olduğu kadar müstakar tutabildiler. Aynı ekonomik düzenleme gelişmemiş memleketlerin ürettikleri ham maddeler için yapılamadı. Çünkü ham maddelerin üretimini talebe göre ayarlamak veya düzeltmek nisbeten kısa süreler içinde mümkün değildir ve bu memleketler ham madde fiyatlarını destekliyecek yeter malî imkânlarla sahip değildirler. Birleşmiş Milletlerin 1961 yılında Crawford komitesine hazırlattığı rapora göre ham madde fiyatları yıldan yıla yüzde 12 oranında

(35) J. A. Pincus, z. g. m., s. 241.

(36) S. Strange, z. g. m., s. 146.

dalgalanmaktadır. Aynı raporda sosyal ve ekonomik ve hatta politik etkileri olan bu dalgalanmaların yükünün yalnız gelişmemiş memleketler tarafından taşınmasının mümkün olmadığı belirtiliyordu. Bu yükü ve sonucu olan eşit olmayan güvensizliği gelişmemiş memleketler ve endüstri memleketleri eşit olarak paylaşmalıdırlar (37).

Gelişmemiş memleketler economicileri bütün dünyada görülen verimlilikten endüstri memleketlerinin faydalandıkları fakat memleketlerinin bundan paylarını alamadıkları görüşündedirler. Verimliliğin artmasına rağmen uzun süreli devrelerde endüstri mallarının fiyatlarının gıda ve endüstri ham maddeleri fiyatlarına göre daha fazla arttığı görülmektedir. Bu farklılık sebebiyle dünya ticareti gelişmemiş memleketler aleyhine işlemektedir. Sonuç olarak da gelişmemiş memleketler ekonomik kalkınmaları için gerekli ithalâtı yapamamaktadırlar. Ham madde tüketim ve fiyatları ekonomik gelişme için güvenilir bir kaynak teşkil etmediğinden gelişmemiş memleketler endüstri kurmaya daha fazla önem vermelidirler. Gelişmemiş memleketlerin endüstri kurmaları başlangıç devresinde verimli olmasa da ham madde ihracını geliştirmek için yatırım yapmalarından daha faydalıdır. Endüstri memleketleri de gelişmemiş memleketlerde kurulmakta olan endüstrilere yardım etmelidirler (38).

Milletlerarası ekonomide uzman bir Amerikan profesörüne göre gelişmemiş memleketlerin 1961 yılındaki 27 milyar dolarlık toplam ihracaatlarında sadece 4 milyar doları endüstri malıdır ve bunların bir kısmı da yarı işlenmiş maddelerdir. Gelişmemiş memleketlerin ihracaatlarını arttırmak için en iyi yol bu ihracaattaki endüstri mallarının paylarını ve toplamını arttırmaktır (39). Bunun teşvik edilmesi gerekir. Bu teşvikte iç fiyatlar yüksek tutulursa ihraç imkânı azalır. Dünya ticareti bakımından gelişmemiş memleketlere kuracakları endüstriyi geçici olarak ihracaat vergisi alma-

(37) S. Strange, z. g. m., s. 149.

(38) W. Butler, z. g. m., s. 374.

(39) Arjantin, Finlandiya ve Yugoslavya gibi yarı gelişmiş memleketlerin ihracaatları önemli bir oranda artmamış fakat ekonomik kalkınma için ithalâtı artmıştır. Bu açığı kapatmak için borçlanmışlardır. Bu borçlar gelecekteki ihracaatlarının önemli bir kısmını alacak ve bunlar ilk yirmi yıl borçlarının üçte birini işlenmiş madde ile ödemek zorunda kalacaklardır. Bunun gerçekleşmesi endüstri memleketlerinin tutumuna bağlıdır: S. Strange, z. g. m., s. 150?

ma ve malî destekte bulunma haklarının tanınması gerekir. Hatta endüstri memleketlerinin gelişmemiş memleketlerden ithal edecekleri endüstri mallarının gümrük resimlerini indirmeleri ek bir teşvik unsuru olur (40).

Gelişmemiş memleketler kuracakları endüstride kısmen ithalâtı azaltacak kısmen ihracaatı arttıracak konuları seçmeye dikkat etmek zorunluğundadırlar. Gelişmemiş memleketler endüstri kurarlarken bazı güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. İlkönce gelişmemiş memleketlerin gerek alıcı sayısı gerek satın alma güçleri dolayısıyla iç pazarları küçüktür. Bu sebeple gelişmemiş memleketlerin maliyeti düşürmeleri ve ihracaatta endüstri memleketleri ile rekabet etmeleri güçtür. Bundan başka bazı endüstri kollarının kurulmasında ilk sermaye ve teknisyen ihtiyacı fazladır. Nihayet gelişmemiş memleketlerin nisbeten kolaylıkla rekabet edebilecekleri kumaş ve bisiklet gibi malların ithalâtını endüstri memleketleri kolaylaştırmaktadırlar. Yabancı yatırımlar sermaye ile teknik bilgiyi birleştirdiğinden endüstri kurulmasında yardımcı olabilirler. Fakat özellikle özel sermaye söylenilenlerin aksine bu alanda çok çekingen davranmaktadır. Bu çekingenliğin sebebi gelişmemiş memleketlerdeki politik istikrarsızlıklardır. Buna ilâveten endüstri memleketlerinin özel sermaye için imkânları daha güven verici ve hatta kârlıdır. Bu durumda özel sermayenin gelişmemiş memleketlerde yatırım yapması normal şartların dışında yaratılacak elverişli şartlara ve men-sup oldukları memleket tarafından verilecek garantiye bağlı kalmaktadır (41).

6. Dış yardımın amaçları

Dış yardımın yapılması amaçlarını araştıranlar bunların başında politik düşünceleri görüyorlar. Gerek Amerika Birleşik Devletleri gerek Sovyetler Birliğinin ekonomik sistemlerinin rekabeti veya barış içinde yanyana yaşama deyimi ile güttükleri hedef ve buna varmak için gelişmemiş memleketlere yaptıkları yardımlar bu memleketlerin kalkınmalarını hızlandırmakla beraber istenilen sonucu ne ekonomik ne de politik alanda vermektedirler. Zira batı ve doğu endüstri memleketleri dünyanın geleceğini kendi ekonomik ve politik sistemlerinin başarısına bağlamaktadırlar. Her iki taraf da bu inancın etkisi altında kendi sistemlerinin nüfuz alanlarını

(40) I. Frank, z. g. m., s. 218.

(41) J. A. Pincus, z. g. m., s. 231.

özellikle güneye doğru genişletmeye çalışmaktadırlar. Bu amaçla yapılan yardımlar gelişmemiş memleketlerin ekonomilerini düzeltmemektedir (42).

Dış yardımların asıl amacı dünya barış ve düzenini sağlamak olmalıdır. Gelişmemiş memleketler yetersizlikleri ve iç istikrarsızlıkları dolayısıyla dünya yüzünde zayıflık noktaları teşkil etmekte ve buralara rakip kuvvetleri çekmektedirler. Bu durum dünyanın politik dengesini bozmakta ve barışı tehlikeye sokmaktadır. Dış yardımların amacı gelişmemiş memleketleri ekonomik istikrara kavuşturarak bu tehlikeyi uzaklaştırmak olmalıdır (43).

Dış yardımlar gelişmemiş memleketleri sadece politik bakımdan tarafsız tutmaya çalışmakla yetinmemelidir. Gelişmemiş memleketlerin istikrara kavuşmaları iç bünyelerinde köklü değişiklikler sağlamalarına bağlıdır. Zira en başarılı yardım olan Marshall Plânı bu başarısını batı Avrupa memleketlerini sadece savaştan evvelki hale getirmeye yetinmemesine borçludur. Marshall Plânının başarısı batı Avrupa memleketlerini Amerikanın modern tekniğini kabule ve aralarında bölgesel işbirliğine sevk edebilmesinden ileri gelmiştir. Gelişmemiş memleketlerin de aynı mahiyette derin bir iç değişikliğe uğramaları gereklidir. Gelişmemiş memleketlerin ihtiyaçları farklı olduğundan bu değişiklikler de çeşitli olacaktır. Genel olarak dış yardımların amacı millî plânda gelişmemiş memleketlerin çarpık bünyelerini düzeltme ve kuvvetlendirme olmalıdır. Tasarruflar ve eğitim üretime yöneltilmeli ve ekonomik enfastrüktür tamamlanmalıdır. Ancak bu değişiklikler ile devamlı ekonomik gelişme yolu açılabilir. Milletlerarası plânda da gelişmemiş memleketlerin imkânlarını arttırıcı bir dünya ekonomisi kurulmalıdır (44).

Fransanın eski başbakanlarından Edgar Faure, 1965 yılı başında Birleşmiş Milletlerde verdiği konferansda gelişmemiş memleketlere yardım için kapitalist ve sosyalist memleketlerin kendi sistem ve görüşlerinin propagandasından vazgeçerek aralarında işbirliği yapmalarını istemiştir. Böyle bir işbirliği gerçekleştirilebilirse gelişmemiş memleketler ekonomik kalkınma ihtiyaçlarına en iyi uyacak karma bir ekonomik sisteme sahip olabilirler (45).

(42) J. Stanovnik, z. g. m., s. 246.

(43) B. W. Jackson, z. g. m., s. 90

(44) Aynı yazı s. 93.

(45) 3 şubat 1965 tarihli Le Monde gazetesi.

7. Dış yardım politikası :

Batılı yazarlar batı endüstri memleketlerinin dış yardımlarının uzun süreli bir stratejisi veya politikası olmadığından şikâyet etmektedirler (46). Batı endüstri memleketleri yardım yapma zorunluluğunu kabul etmişlerdir. Bu memleketler bu hususta aralarında işbirliği yapmaktadırlar, hatta teşkilâtlanmışlardır. Milletlerarası Para Fonu ve Dünya Bankasının malî imkânları iki kat arttırılmış ve Milletlerarası Gelişme Birliğinin bankacılık şartlarına uymayan ödünçler vermesi de kabul edilmiştir. Bundan başka Amerika Birleşik Devletleri yardım olarak verdiği ödünçlerin ödeme süresini uzatmış ve faiz oranını düşürmüştür. Bu olumlu yönlerin yanında batı memleketlerinden Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa dışındaki memleketler milli gelirlerinin yüzde 1 oranında yardım yapmaya yanaşmamaktadırlar ve bu sebeble yardım toplumu olarak yılda 3 milyar doları geçmemektedir. Yeter olmıyan bu yardımların bazıları da ticarî kredi şartlarına benzer elverişsiz şartlar ile yapılmaktadır. Henüz daha gelişmemiş memleketlere devamlı ve yeterli bir şekilde yardım yapacak milletlerarası bir yapı kurulamamıştır. Batılı endüstri memleketlerinin yardım politikasında en eksik olanı ticaret politikasıdır. Batı endüstri memleketleri gelişmemiş memleketler yararına gümrük tarifelerini indirmiyorlar, emtea anlaşmaları yapılmasını teşvik etmiyorlar ve dolayısıyla aleyhde ayırdedici işlem yapıyorlar (47). Doğu endüstri memleketleri de gelişmemiş memleketlerin sattığı maddelerin tüketimini sınırlamak suretiyle sonuç olarak benzer bir tutum izliyorlar.

Batı endüstri memleketlerinin ortak bir dış yardım politikası kararlaştırmalarına iç politik atmosferleri elverişli değildir. Amerika Birleşik Devletlerinde ve Fransa'da halk dış yardımlar aleyhinde cephe almıya başlamış ve bu amaçla vergi vermeyi iyi karşılamaz duruma gelmişlerdir. Halbuki işba haline gelen batı pazarlarının yanında yeni pazarların açılması gereklidir. Bunun da yardımdan başka yolu yoktur. Politik bakımdan da batı endüstri memleketlerinin güvenliği gelişmiş memleketlerin sayısının artmasına bağlıdır. Bu zorunlulukların belirtilip endüstri memleketlerinin halklarını yardım yapmanın faydasına inandırmak gerekmektedir (48).

(46) B. W. Jackson, z. g. m., s. 102.

(47) B. W. Jackson z. g. m., s. 103.

(48) Aynı yazı, s. 104.

Dış yardımları plânlı olmadan sadece gelişmemiş memleketleri ayakta tutmak için desteklerken dünya ticaretinin rolü hakkında batı ve doğu endüstri memleketleri arasında görüş birliği yoktur. Bu sebeble de gerek batı gerek doğu endüstri memleketleri ayrı ayrı ve ortak bir ticaret politikasına sahip değildirler. Aynı şekilde gelişmemiş memleketlerin de hissî olanların dışında belirli ortak bir tutumları yoktur. Çeşidli memleketlerin dünya ticareti hakkındaki anlayışlarını inceleyenler batı endüstri memleketlerinin bu ticaretin birinci görevinin refahı arttırmak ve ikinci görevinin de komünist olmıyan memleketleri batıya bağliyacak bir araç olmak şeklinde düşündüklerini belirtmektedirler. Doğu endüstri memleketlerine göre ise dünya ticareti kendi ekonomik sistemlerinin üstünlüğünü gösterme ve kapitalist sistemi zayıflatmak için kullanılabilir bir araçtır. Gelişmemiş memleketler için dünya ticareti nüfus artışları ile ekonomik kalkınma hızı arasındaki yarışın sonucuna göre bir gelişme aracı veya bunu engelliyen bir mekanizmadır. Özetlenen bu görüşleri ve batı ve doğu endüstri memleketleri arasında uzun sürecek bir mücadeleyi gözönüne alan batılı yazarlar kendi memleketlerine şöyle bir politika izlenmesini tavsiye etmektedirler :

1) Emtea anlaşmaları yapılip ham madde fiyatları istikrara kavuşturulmalıdır,

2) Endüstri memleketleri gelişmemiş memleketlerin kumaş ve bisiklet gibi tüketim mallarına pazarlarını açmalıdırlar,

3) Endüstri memleketleri hiç olmazsa ihtiyaçlarından fazla gıda ve ham madde üretiminden vazgeçmelidirler,

4) Endüstri memleketleri gerçek bir milletlerarası para sisteminin kurulması için aralarında malî işbirliği yapmalıdırlar (49).

Bir Yugoslav ekonomi profesörüne göre Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliğinin barış içinde yanyana yaşamaları milletlerarası tansiyonu indirecek ve sonuç olarak silâhlanma giderleri azalacaktır. Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği bu suretle artacak yardım imkânlarını şimdiye kadar olduğu gibi politik amaçlarla yani gelişmemiş memleketleri kendi bloklarına kazanma yolunda harcamamalıdırlar. Zira şimdiye kadar iki memleket de bu bakımdan önemli ve devamlı bir kazanç sağlayamamışlardır. Bu

(49) S. Strange, z. g. m., s. 154 - 156.

politika yerine Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği gelişmemiş memleketlerin gerçek ekonomik kalkınmaları için milletlerarası bir kurulun aracılığı ile yardım yapmalıdırlar (50).

Bu görüşün dayandığı fikir zinciri özet olarak şudur : Batı endüstri memleketleri kapitalist sistemi, Sovyetler Birliği sosyalist sistemi temsil ettiklerine inanıyorlarsa bu iki sistemin de barış içinde yanyana veya birlikte yaşamasını mümkün kılmalıdırlar. Bu, ancak iki sistem mücadelesinin bir devletler veya ülkeler kazanmak ve bunu sağlamak için ittifaklar kurmak şeklinde görmeyip daha ziyade her devletin politik, ekonomik ve sosyal hayatını teşkilâtlandırmada yürütülmesi ile mümkün olur. Bu takdirde iki sistem birbirine gömmekten veya birbirinin mirascısı olmaktan vazgeçerler. Bu tutum gelişmemiş memleketlerin milletlerarası politikadaki yerlerini ve dolayısıyla dünya kuvvet dengesini esaslı bir şekilde değiştirmeden her iki sistemin kendi amaçlarını yaymalarını engellemez. Böyle bir ekonomik yanyana yaşama anlayışı gelişmemiş memleketlere kendi ihtiyaçlarına göre bir sistem seçmelerini veya karma bir sistem uygulamalarını mümkün kılar. Bu politikanın sonucu gerek batı gerek doğu endüstri memleketleri ile gelişmemiş memleketler arasındaki münasebetleri politik ve askeri hedeflerden ziyade ekonomik amaçlara dayandırır (51).

8. Amerika Birleşik Devletlerinin dış yardımları

Amerika Birleşik Devletlerinin yardımları bu devletin II. Dünya Savaşına girmesinden evvel başlamıştır. Amerikan Kongresi 4 Mart 1941 de kabul ettiği «Ödünç verme - Kira» ile Amerika Birleşik Devletleri Başkanını gerekli gördüğü memleketlere silâh, cephane, ham madde, gıda maddeleri ve diğer malları sağlamaya yetki vermiştir. Bu yetkinin sınırı sadece ödenek ile belirtiliyordu. Ödünç verme - Kira kanunu ile sağlanacak yardımın şartlarını Başkan tesbit ediyordu. Ödünç verme - Kira kanununun beş yıllık uygulama devresinde ödünç olarak verilenler karşılığı yapılan ödemeler çıkarılırsa Amerikan yardımı 40 milyar dolar tutmuştur (52).

Savaş biter bitmez ortaya Avrupa devletlerinin ekonomilerini düzeltme ve dolar elde etme problemleri çıkmıştır. 1946 - 1947 malî

(50) J. Stanovnik, z. g. m., s. 249.

(51) Aynı yazı s. 251 - 252.

(52) P. Renouvin - J. Duroselle, Introduction à l'Histoire des Relations Internationales, Paris 1946 s. 131.

yılında yalnız Avrupa memleketlerinin açığı takriben 11 milyara çıkmıştır. Avrupa memleketlerinin ekonomilerinin yıkılmasını önlemek gene Amerika Birleşik Devletlerine düşüyordu. Amerika Birleşik Devletleri Kongrenin verdiği ödenekler ile sınırlı olarak Avrupa memleketlerine gerekli madde ve malları sağladı. İlk yılların tecrübesi yardımın bu şekilde devamının faydalı ve mümkün olamayacağını ortaya çıkardı. Çareyi o zamanki Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Marshall Harvardda 5 Haziran 1947 tarihinde söylediği nutukda ana hatlar ile gösterdi. Avrupanın ekonomik kalkınması için Avrupa memleketleri işbirliği yapacak ve bu işbirliğinin gerektiği imkânları Amerika Birleşik Devletleri sağlayacaktı. Bu işbirliğini kabul eden 16 Avrupa memleketi 1947 yılının eylül ayında bir taslak hazırladılar. Marshall Plânı adını alan bu taslak 3 Nisan 1948 tarihinden başlamak üzere dört yıllık bir süre içinde Amerika Birleşik Devletlerinin 16 Avrupa memleketine yardımını öngörüyordu. Bu devrede Amerikanın yardımları, takriben yüzde 75 şî hibe olarak verildiği için toplam olarak, 19,3 milyar doları buldu. Yardım alan memleketler yardım karşılığı mal ve malzemeden elde ettikleri paraları bütçe açıklarını kapatmakta, milli paralarını desteklemekte, endüstri ve ulaştırma araçlarını modernleştirmede kullandılar. Avrupa memleketleri de bu yardım karşılığında Amerika Birleşik Devletlerine uranyum gibi stratejik veya nadir madenler ve politik işbirliği sağladılar. Marshall Plânının uygulanması sonunda Avrupa memleketlerinin çoğunluğu 1952 yılından itibaren ekonomilerini düzeltebildiler.

Amerika Birleşik Devletleri yardımlarında diğer bir gelişme 1949 yılından itibaren gelişmemiş memleketlerin ekonomilerini kalkındırma probleminin ortaya çıkmasıdır. Gelişmemiş memleketlerin halklarının durumlarını idrak etmeleri, ekonomik seviyelerinin yükseltilmesini istemeleri Amerika Birleşik Devletlerini dünya nüfusunun üçte ikisini teşkil eden bu halkların ihtiyaçlarına ilgi göstermeye mecbur bırakmıştır. Bu ilgi teknik ve malî yardım şeklinde kendini göstermiştir. Amerika Birleşik Devletleri Güney Amerika gibi bazı bölgeler memleketleri için yaptığı özel programlara bağlı olarak yardım dışında Birleşmiş Milletler Genişletilmiş Yardım Programına katılmaktadır. Amerikanın bu gibi milletlerarası kurullar aracılığı ile yaptığı yardım 1965 yılında toplam olarak 155 milyon dolardır.

Buna mukabil Amerika Birleşik Devletlerinin 1965 yılı dış yardım programı askerî ve ekonomik yardım için 3,38 milyar dolar gıda

yardımı ve barış gönüllüleri için 3 milyar dolar olmak üzere toplam olarak 6.38 milyar dolardır. Bu toplamdan yalnız ekonomik kalkınma için olanları tamamen ayırmak mümkün değildir. Takribi bir hesap ekonomik yardımı asgârî olarak 1,297 milyar dolar olarak göstermektedir (53).

Amerika Birleşik Devletlerinin yardım şekilleri 1960 yılından itibaren Sovyetler Birliği ile bir benzerlik ortaya koymaya başlamıştır. Bir çeşit milletlerarası standarda doğru gidilmektedir. Hibe ile başlayan yardımlar askerî yardımlar dışında proje yardımlarına yönelmiştir. Yardım olarak verilen ödünçler Sovyetler Birliğinin rekabeti karşısında uzun süreli ve düşük faiz oranlı olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri yardımlarının halen belki yegane özelliği mümkün olduğu zaman yardımın özel sektöre verilmesidir. Amerika Birleşik Devletlerinin de son yıllarda ödeme dengesinin bozulması yapılan yardımların, bununla sağlanacak mal ve maddelerin fiiliyatta Amerikan satın alınması şartına bağlanması sonucunu doğurmuştur. Ödeme dengesizliğinin devam etmesi Amerika'da bunu yabancı memleketlere yapılan yardımlardan ileri geldiği tartışmasını ortaya çıkarmıştır. Bu tartışmada bazı yazarlar Amerika Birleşik Devletlerinin şartlı yardımının dahî aleyhinde bulunmaya başlamışlardır (54).

Amerika Birleşik Devletlerinin yardımlarının amaçlarını inceleyen Amerikalı yazarlar genel olarak politik düşüncelerin önde yer aldığına dikkati çekmektedirler. Amerikalı yazarların kalkış noktası memleketlerinin milletlerarası ticaret ve yatırımlarda rolü büyük olursa istense de istenmese de bundan politik sonuçlar çıkacağıdır. Çıkacak başlıca politik sonuç Amerika Birleşik Devletlerinin milletlerarası işlerde daha fazla söz sahibi olacağıdır (55). Bu sebeple Amerika Birleşik Devletlerinin dış ticaret politikasının etkisi ekonomik olmaktan ziyade politik olacaktır (56) ve görevi dış politika hedeflerinin gerçekleşmesine yardım etmek olacaktır. Amerika Birleşik Devletlerinin dış ticaret veya ekonomi politikası başlıca şu amaçların gerçekleşmesine yönelmelidir :

(53) 22 ocak 1965 tarihli Time Dergisi.

(54) Jacob Viner, «Economic Foreign Policy on the New Frontier» Foreign Affairs 1961 c. 39 No. 4, s. 570 - 572.

(55) Henry G. Aubrey «Financial Policy and American Purpose» Foreign Affairs 1961 C. 39 No. s. 479 .

(56) Raymond Vernon «A Trade Policy for the 1960 s» Foreign Affairs 1961 C. 39, No. 3 s. 460.

1) Atlantik Camiası memleketlerinden ve Japonyadan meydana gelen hür dünyanın dayanışmasını ve gelişmesini desteklemek,

2) Gelişmemiş memleketleri mümkün olduğu kadar liberal bir ekonomik sistem kabul etmeleri için etkileme,

3) Sovyetler Birliği blokunun genişleme plânlarınının gerçekleşmesini önlemek.

Amerika Birleşik Devletleri bu amaçların gerçekleşmesi için batı endüstri memleketlerine ve Japonya'ya, gelişmemiş memleketlere ve Sovyetler Birliği blokuna karşı üç ayrı politika izlemek zorunluluğundadır (57).

Amerika Birleşik Devletleri 'Ödünç verme - kira' kanunu yardımları ile aslında savaşa kendi menfaatleri bakımından karışmış ve aynı yardımlarla savaşı lehinde sonuçlandırmıştır. Avrupanın 16 memleketine yardımı öngören Marshall yardımı da ekonomik düşünceler yanında esas itibariyle politik hedeflerin gerçekleşmesini sağlamıştır. Marshall yardımı kredileri ile batı Avrupa memleketlerinin Amerikadan yaptıkları ithalâtın devamlı ve dolaylı olarak dünya ticaretinin savaştan evvelki haline gelmesi sağlanmıştır. Fakat Amerikan devlet adamlarının üzerinde durdukları diğer düşünceler Avrupa memleketlerinin ekonomilerini düzeltmek yolu ile buralarda komünist akımın yerleşmesini ve dolayısıyla Sovyetler Birliğinin yayılmasını önlemektir. Amerikan devlet adamlarına göre bu suretle Amerikanın güvenliği sağlanmış olacaktır. Amerika Birleşik Devletleri yardımı 1949 yılından itibaren gelişmemiş memleketlere teşmil edilince gene aynı politik düşüncelerin ortaya çıktığını görüyoruz. Gene Amerikan devlet adamlarına göre gelişmemiş memleketlerin ekonomik kalkınmaları dünya ekonomisi ve Amerikanın ticareti yararına olacaktır. Fakat asıl amaç gelişmemiş memleketlere batı demokrasisinin üstünlüklerini göstermek, hür milletler sayısını arttırmak ve bunları Amerika Birleşik Devletleri grubuna katmaktır.

Amerikan yazarlarının hemen hiçbiri Amerika Birleşik Devletlerinin dış yardımlarının başarılı olduğunu söylememektedirler. Her yazar kendine göre Amerikan yardımını tenkid etmektedir. Bir ekonomi profesörü Amerikan yardımlarının belli bir görüş veya

(57) Alfred C. Neal «New Economic Policies for the West» Foreign Affairs 1961 C. 39 No . s. 247.

prensibe dayanmadığını iddia etmektedir. Bu profesöre göre dış yardımın hangi memlekete, ne miktar, hangi şartlar ile, hangi kurum aracılığı ile ve hangi amaçla yapılacağı hakkında belli bir görüş yoktur. Yapılan yardım gelişmemiş memleketlerin kalkınma ihtiyaçlarını karşılamamıştır. Esasen başta Cumhurbaşkanı olmak üzere Amerikan devlet adamları da mevcut yardım programının ve kavramının başarılı olduğunu söyleyememektedirler (58).

Amerikan yardımının eğer söylenebilirse bir felsefesinin yokluğu yanında bir milletlerarası ticaret ve yatırım profesörünün belirttiği üzere baskı grublarının birbiri ile çelişir çıkarlar peşinde koşmaları ve bunu sağlamak için teşebbüslerde bulunmaları Cumhurbaşkanı felce uğratmaktadır (59). Gerçekte gümnük tarifeleri, fiyat desteklenmesi ve ithal kotaları konularında alınmış tedbirler özel ekonomik sistemin üstünlüğünü gösteren bir tutum da değildir (60).

Problemin kaynağına inen diğer bir ekonomi profesörüne göre Amerikan yardımlarının tenkid edilecek noktası bunların yanlış bir ekonomik kalkınma kavramına dayanmasıdır. Eğer bir memlekette ekonomik bir kalkınmayı gerçekleştirecek unsurlar varsa yardım kalkınma üzerinde etkisini gösterir. Fakat bu unsurlar yoksa yardım edilen memleket geri kalmaya devam eder. Ekonomik kalkınma unsurlarının başlıcaları şunlardır :

1) Eğitim verimli çalışmayı mümkün kıldığından ve teşebbüs ve enerjiyi doğurduğundan halk belli bir eğitim seviyesine vardıkça ekonomik kalkınma gerçekleşemez.

2) Halkın kalkınmaya ilgi göstermesi için kalkınmadan payını alması gerekir. Bu sosyal adaletin sağlanması ile mümkün olur.

3) Ekonomik kalkınma için can ve mal güvenliğini sağlayacak ve ekonomik enfrastrüktünü tamamlayabilecek bir devlet idaresinin varlığı gerekir.

4) Her memlekette ekonomik kalkınmanın gerektirdiği şart ve gayretlerin halk tarafından idrak edilmesi gerekir.

Gelişmemiş memleketlerde ekonomik kalkınmanın bu unsurları yoksa dışardan yapılacak sermaye yatırımları bu unsurların

(58) Jacob Viner, z. g. m., s. 569.

(59) Raymond Vernon, z. g. m. s. 460.

(60) Alfred C. Neal, z. g. m., s. 258.

yerini tutamaz. Şu halde yardım ilkönce kalkınma unsurlarının yaratılmasına yönelmelidir. Bunun için Amerika Birleşik Devletlerinde bir gelişme enstitüsü kurulmalı ve bu enstitü gelişmemiş memleketlerin elemanları ile oturup kalkınma hedeflerini tesbit etmeli ve bu hedefler bir karma ekip tarafından, hatta Birleşmiş Milletlerin bir gözlemcisinin de katılması ile gerçekleştirilmelidir (61).

Ekonomik gelişme komisyonunun başkanlığını yapmış diğer bir Amerikalı daha olumlu bir teklifte bulunmaktadır. Bu Amerikalı düşünürü göre gelişmemiş memleketlerin problemleri eski endüstri memleketlerinkinden farklı olduğundan Amerika Birleşik Devletleri gelişmemiş memleketlere karşı farklı bir ekonomik politika izlemelidir. Serbest ticaret, serbest döviz ve özel yatırımla kalkınma gibi metodlar gelişmemiş memleketlerin çoğunda gözde metodlar değildir. Amerikanın gelişmemiş memleketleri olduğu gibi görüp bunlara şimdikinden daha fazla ekonomik gelişmeyi teşvik kolaylıkları sağlaması gerekir. Endüstri memleketlerinin gelişmemiş memleketlere sağlayacakları bu kolaylıkların en önemlisi tek taraflı serbest ticarettir. Böyle bir ticaret gelişmemiş memleketlerin kendi üretimlerini koruyabilmek için sınırlama tedbirleri almalarına mukabil endüstri memleketleri onların ihraç edebilecekleri mallara karşı gümrük tarifeleri ve diğer yollar ile sınırlama tedbirleri almaları ile yürütülebilir. Gelişmemiş memleketler bu şekilde uygulanacak tek taraflı serbest ticaretten serbest pazarın imkân verdiği oranda döviz kazanabilirler. Yalnız tek taraflı serbest ticaret şarta bağlanmalıdır. Bu şart tek taraflı serbest ticaret imkânının gelişmemiş memleketlere teker teker değil grup halinde tanınmasıdır. Gruba katılacak gelişmemiş memleketler birbirlerine karşı ayırdedici gümrük tarifeleri uygulamıyacaklardır. Böylelikle gelişmemiş memleketler ekonomik kalkınmaları için diğer gelişmemiş memleketler ile ekonomik bakımdan gerekli büyüklükte pazarlara sahip olurlar. Zira bir çelik tesisinin veya bir otomobil endüstrisinin ekonomik olarak üretimde bulunabilmesi için yeter büyüklükte satış pazarlarına dayanması gerekir. Gelişmemiş memleketlerin adam başına düşük gelirleri yalnız başlarına, Brezilya ve Hindistan gibi memleketler müstesna gerekli büyüklükte pazarlara sahip değildirler. Gelişmemiş memleketler ekonomik kalkınmaları için aralarında gümrük birliklerine gitmelidirler (62). Amerika Bir-

(61) John Galbraith «A positive Approach to Economic Aid» Foreign Affairs 1961 C. 39 No. 3 s. 445 - 453.

(62) Alfred C. Neal, z. g. m., s. 252 - 253.

leşik Devletlerinin endüstri memleketlerine karşı izleyeceği dış ticaret politikası da gelişmemiş memleketlerin bu ihtiyaçlarının gözönüne alınmasını sağlamalıdır (63).

Amerika Birleşik Devletlerinin dış yardımına karşı yapılan bu tenkidler bir taraftan Amerikanın bu yardımlara harcadığı paralar kadar sonuç alamamasından diğer taraftan gelişmemiş memleketlerin kalkınmalarının sadece dıştan yapılan yatırımlar ile mümkün olamamasının anlaşılmasından ileri gelmektedir.

9. Sovyetler Birliğinin dış yardımları :

II. Dünya Savaşından sonra başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere batı memleketleri tarafından yapılan yardımlara 1954 yılından itibaren Sovyetler Birliği de katılmaya başlamıştır. Sovyetler Birliğini dış yardımlar yapmaya yönelten nedenleri araştıranlar şu görüşde birleşmektedirler : Sovyetler Birliği, Kore savaşından sonra sadece askerî güç ve çeşitli zor kullanma yolları ile artık Avrupa ve Asya'da genişliyemeyeceğini, nüfuz alanı dışında kalan ve başlıca güneyde yer alan memleketlerin zor politikasından endişelendiklerini ve bunların güvenlerini kazanmak için bu politikanın değiştirilmesi gerektiğini ve yeni politikanın ekonomik yardımlara dayanmasının daha etkili olacağını anlamıştır.

Sovyetler Birliğinin yeni politikasının ilk işaretleri 1953 yılında görülmeye başlamıştır. 1953 yılı başında Sovyetler Birliğinin Birleşmiş Milletler Asya ve Uzak Doğu Ekonomik Komisyonundaki temsilcisi gelişmemiş memleketlere yardım edilmesi üzerinde durmuştur. Aynı yılın şubat ayında Sovyetler Birliği temsilcisi daha belirli olarak elektrik, tarım aletleri ve hafif endüstri tesisleri verme teklifinde bulunmuştur. 1953 yılı Temmuz ayında Sovyetler Birliği temsilcisi Arutinian Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyinde memleketinin Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Fonuna, 4,5 milyon ruble ile katılacağını açıklamıştır. 1954 yılı şubat ayında Menshikov Birleşmiş Milletler Asya ve Uzakdoğu Ekonomik Komisyonunda ilk olarak Sovyetler Birliğinin ekonomik yardımının genel ilkelerini etraflıca açıklamıştır. Menshikov'un açıklamasına göre memleketler arasındaki ticarî münasebetler karşılıklı ve uzun süreli olmalı ve fiyatlar bir seviyede tutulmalıdır. Sovyetler Birliği gelişmemiş memleketlerle yapacağı ticaretle bu memleketlere endüstri tesisleri vermeye, teknik yardım yapmaya hazırdır. Sov-

(63) Raymond Vernon, z. g. m., s. 464.

yetler Birliği bu ilkeler çerçevesi içinde 1953 yılı Ağustos ayından itibaren anlaşmalar yapmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği ilk anlaşmayı Hindistan ve Arjantinle yapmıştır. Bu anlaşmaları 1954 yılında Afganistan ve Lübnan ile yapılanlar takip etmiştir. Sovyetler Birliği 1955 yılında Yugoslavya, Mısır, Suriye, Birmanya ve Hindistan ile anlaşmalar yapmıştır. İngiliz kaynakları Sovyetler Birliğinin 7 Şubat 1956 yılında Türkiye'ye de yardım teklifinde bulunduğu açıklamaktadırlar. 1956 yılından sonra Sovyetler Birliği yardımları diğer Asya, Afrika ve Güney Amerika memleketlerine uzatılmıştır (64). Sovyetler Birliği yardımları 1959 yılına kadar arttıktan sonra 1960-1962 yılları arasında belki Küba krizi dolayısıyla azalmış, 1963 yılından itibaren yeniden artmaya başlamıştır (64).

Batı kaynakları 1964 yılı sonunda Sovyetler Birliği ekonomik yardımlarının 3,5 milyar dolara ulaştığını açıklamaktadırlar (66). Bir Yugoslav yazar ise Sovyetler Birliğinin gelişmemiş memleketlere yaptığı yardımın 1955-1960 yılları arasında, 3,6 milyar dolar olduğunu söylemektedir (67). Bu rakamlara göre ve özellikle 1964 yılında yaptıkları yardım anlaşmalarına göre Sovyetler Birliğinin dış yardım yapma yıllık gücünün ortalama 600 milyon dolar olduğu tahmin edilebilir.

Sovyetler Birliği yardımlarını ödünç verme şeklinde yapmaktadır. Hibe olarak yapılan yardımlar çok nadirdir. Sovyetler Birliğinin yardım olarak verdiği ödünçler serbest dövizle çevrilememektedir. Ödünçlerin ödeme süresi on yıl veya daha uzundur. Ödünçlerin faiz oranı yüzde iki ile iki buçuk arasında değişmektedir. Ödemeler genel olarak yardım alan memleketin sattığı mallar ile yapılmaktadır. Sovyetler Birliği gelişmemiş memleketlerin batı memleketleri ile yaptıkları ticaretin sömürmeye dayandığını ve istikrarsız olduğunu söylemektedir. Sovyetler Birliğine göre gelişmemiş memleketler doğu ile daha yararlı şekilde ekonomik kalkınmalarına faydalı olacak ticari münasebetler kurabilirler. Bu iddiaya

(64) F. Parkinson, «Soviet Aid to Underdeveloped Countries» The Year Book of World Affairs 1957 s. 186.

(65) Philip E. Moseley, «Soviet Policy in the Developing Countries» Foreign Affairs 1964 C. 43 No. 1 s. 97.

(66) Marshall I. Goldman «A Balance Sheet of Soviet Foreign Aid» Foreign Affairs 1965 C. 43 No. 2 s. 349.

(67) J. Stanovnik, «The Changing Political Context» Foreign Affairs 1964 C. 42 No. 2 s. 245. Aynı yazar Amerika Birleşik Devletlerinin 1955-1960 yılları arasındaki yardımlarının toplamını 7,3 milyar dolar olarak göstermektedir.

batılı yazarlar Sovyetler Birliği blokunun gelişmemiş memleketlerden yılda ancak 1 milyar dolar ithalât yaptıklarını, halbuki batı memleketlerinin gelişmemiş memleketlerden yıllık ithalâtlarının 19 milyar dolar olduğuna işaret etmektedirler. Örnek olarak Sovyetler Birliğinde kahve tüketimi gösterilmektedir. Sovyetler Birliğinde insan başına yıllık kahve tüketimi 100 gramdır. İnsan başına yıllık kahve tüketimi Amerika Birleşik Devletlerinde ise 7,3 kilogram ve Fransa'da 4,3 kilogramdır. Sovyetler Birliğinin gelişmemiş memleketlerden ithalâtını arttırabilmesi için sermaye teşkili hızını azaltması ve silâh yapımı giderlerini kısması gerekmektedir. Diğer taraftan Sovyetler Birliğine yapılan ihracaat ikili anlaşmalar ve ruble ile yapıldığından gelişmemiş memleketler Sovyetler Birliğinden alınacak hazır mal bulamazlarsa bunların ihracaatlarını arttırması Sovyetler Birliğine verilmiş bir çeşid kredi olur. Halbuki Sovyetler Birliği Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada gibi batı endüstri memleketlerinden yaptığı satın almalar karşılığı serbest döviz ödemektedir. Bu iddialara karşı Sovyetler Birliği ikili anlaşmaların batının istikrarsız pazarlarına nazaran gelişmemiş memleketler için daha yararlı olduğunu tekrarlamaktadır (68).

Sovyetler Birliğinin gelişmemiş memleketler ile yaptığı ticaret hakkında söylenenler Türkiye ile yaptığı ticaretle de görülmektedir. Sovyetler Birliği ile Türkiye arasındaki ticarî münasebetler 8 Ekim 1937 tarih ve 3382 sayılı kanunla onaylanan «Ticaret ve Seyri-sefain» anlaşması ve ekleri ile düzenlenmiştir. Türkiye'nin Sovyetler Birliğine ihracaatı 1955 yılında 14,693 milyon Türk lirasından 1963 yılında 63,775 milyon Türk lirasına çıkmıştır. Aynı memleketten ithalâtımız ise 1955 yılında 23,204 milyon Türk lirasından 1963 yılında 79,975 Türk lirasına çıkmıştır. Bu ticaret tesbit edilen kotaların takriben yarısına ulaşabilmektedir. Türkiye'nin 1962 yılında Sovyetler Birliğine yaptığı ihracaat gene ihracaatının yüzde 1,4 kadardır. Türkiye'nin Sovyetler Birliğine ihraç ettiği başlıca mallar fındık, üzüm, tütün, pamuk ve canlı hayvandır. İthalâtı ise başlıca çimento, gazyağı, kâğıt hamuru, demir ve çelik, profil ve borular, motorlar ve kamyonudur. Türk-Rus ticaret münasebetlerini arttırmak için son yıllarda girişilen gayretler bu münasebet hacmini takriben 234 milyon Türk lirasına çıkarmayı öngörmektedir.

Sovyetler Birliğinin yardımları genel olarak proje yardımlarıdır. Meselâ Sovyetler Birliği Hindistanda 1955 - 1956 yılları arasın-

(68) I. Frank «Issues Before the U. N. Conference» Foreign Affairs 1964 C. 42 No. 2 s. 221 - 222.

da başlıca çelik tesisi, makina endüstrisi ve petrol ve rafineri inşasında 35 büyük projeye yardım etmiştir (69). Sovyetler Birliği, yardımlarının göre çarpıcı büyük endüstri tesisleri olmasına dikkat etmektedir. Bu seçme hem Sovyetler Birliğinin ekonomik kalkınmaya yardımcı olmak istediğini göstermek istemekte hem üretimi olumlu bir şekilde etkileyen sonuçlar vermektedir. Hindistanda kurulan Bhilai çelik tesisi bu politikanın en tipik örneğidir. Bazan yardımın göze çarpıcılık yönü öne alınıp ekonomik etkisi olmayan projelere de yardım edildiği görülmektedir. Gine de Conakryde yapılan politeknik enstitüsü bu tutumun örneği olarak gösterilmektedir (70).

Sovyetler Birliği, yardımı ile kurduğu endüstri tesisleri için yerli teknisyenlerin yetiştirilmesine önem vermektedir. Bu yetiştirme bazan mahalinde bazan da Rusyada yapılmaktadır. Meselâ Hindistanda yapılan Bhilai tesisi için Hindli teknisyen yetiştirilip Rus teknisyenlerinin yerine konmuştur. Bu yetiştirme programları oldukça hızla tamamlanmaktadır.

Sovyetler Birliği yardımlarını genel olarak kamu sektörüne yapmaktadır. Bununla beraber özel sektöre de yardım verildiği vakidir. Buna örnek olarak Hindistanda saat, traktör ve kurmaev yapan Hind özel teşebbüsüne yapılan yardımlar gösterilmektedir.

Sovyetler Birliğinin yaptığı yardımlarda konuların seçilmesinden başka yardımın yapılacağı zamana da özel bir dikkat gösterilmektedir. Yardım arayan memleketler bu hususta ümitsizliğe düştükleri zaman karşılıklarına Sovyetler Birliğinin yardımı çıkmaktadır. Bu bakımdan en tipik örnek Mısırlıların çok istedikleri Aswan barajının inşasıdır. Amerika Birleşik Devletleri ve Dünya Bankası bu barajın yapılmasını finanse etmekten vazgeçtikleri zaman Sovyetler Birliği yardıma gelip barajın malî yükünü üzerine almıştır. Hindistan da buna benzer bir olay tekrarlanmıştır. Doğu Hindistanda Bokaro çelik tesisinin finansmanı Amerika Birleşik Devletlerince sağlanacak iken Kongrenin muhalefeti üzerine projeden vazgeçilmiştir. Bunun üzerine Sovyetler Birliği 25 Ocak 1965 de derhal

(69) «A Decade of Indo - Soviet Co - operation» Indian and Foreign Review 1965 C. 2 No. 9 s. 17 - 18.

(70) Marshall I. Goldman, z. g. m., s. 349. Yazar Sovyetler Birliğinin yaptığı yardımların daima başhaberler arasında çıkmasına gayret gösterdiğini de belirtmektedir. Bunun sağlanması için yardım yapılan memleketlere Khrushov, Mikoyan ve Brezhnev gibi tanınmış devlet adamlarının gönderildiğine dikkati çekmektedir.

Hindistan ile bir anlaşma imzalıyarak bu tesisin kurulmasını üzerine almıştır. Yıllık dört milyon tonluk kapasitesi olan Bokaro tesisi için Sovyetler Birliği Hindistana 12 yıl süre ve yüzde 2,5 faiz ile 190 milyon ruble ödünç vermiştir (71).

Sovyetler Birliği yaptığı yardımlarda ekonomik sisteminin bazı özelliklerinden faydalanmaktadır. Batının değişik oranda liberal ekonomik sistemine nazaran Sovyetler Birliğinin devletçi sistemi istediği zaman bütün gücünü belli projeler üzerinde toplamasına imkân vermektedir. Bu sistem kâr esasına dayanmadığından yapılan yardımlarda ticarî düşünceler önemli bir rol oynamamaktadır. Bu özelliklerden başka Sovyetler Birliği ekonomisinin bugünkü gelişmesi sonucu olarak en ihtiyaç duyulan üretim malları ihraç edebilecek duruma gelmiştir (72).

Sovyetler Birliği dış yardımlarında COMECON'nun aracılığı ile diğer blok devletleri ile meselâ Çekoslovakya, Doğu Almanya ve Polonya ile yardımlar bakımından yakın işbirliği ve bölümü yaparak hareket edebilmektedir (73).

Sovyetler Birliği yaptığı dış yardımlarla psikolojik bazı durumlardan da faydalanmaktadır. Gerçekten bazı endüstri memleketlerinin gelişmemiş memleketlerde sömürgeci olarak tanınmalarına mukabil Sovyetler Birliğinin böyle bir yönü henüz ortaya çıkmamıştır. Sovyetler Birliğinin gelişmemiş memleketlerle yaptığı işbirliğinde faydalandığı en önemli psikolojik unsur Sovyetler Birliğinin de yakın zamanlara kadar gelişmemiş bir memleket olması ve bu sebeple gelişmek isteyen memleketleri daha iyi anlamasıdır. Gelişmemiş memleketler idarecileri Sovyetler Birliğine karşı batıya olan aşağılık duygusunu duymamaktadırlar. Sovyetler Birliği bunu bilerek batı memleketleri gibi yapacağı yardımlar için kontrol şartını ileri sürmemektedir (74). Nihayet Sovyetler Birliği yardımının ticaret şeklinde sunulması ve yardım karşılığının yardım alan memleketler tarafından hatta bazan satılmıyan malları ile ödiyebilmeleri bu yardımların cazibesini arttırmaktadır (75).

Sovyetler Birliği dış yardım yapmakta nisbeten yeni olmasına rağmen bazı güçlük ve şikâyetlerle karşılaşmaktadır.

(71) 27 ocak 1965 tarihli Le Monde gazetesi.

(72) F. Parkinson, z. g. m., s. 192.

(73) Aynı yazı s. 194.

(74) Aynı yazı s. 195.

(75) Ticaretin ekonomik gelişmede rolü için bak: W. Butler «Trade and the Less Developed Areas» Foreign Affairs 1963 C. 41 No. 2 s. 372 - 383.

Sovyetler Birliği politik düşünceler ile hoş görünmek için ekonomik üretimin artmasına yaramasa veya gerekli incelemeler tamamlanmasa da yardım yapmaktadır. Bu tutuma örnek olarak Gineye yapılan yardım gösterilmektedir. Fransızlar Gineden çekildikten sonra Sovyetler Birliği Ginenin güvenini kazanmak için bu memleket ne istemiş ise vermiştir. Ginenin istekleri arasında iki milyon dolarlık bir spor alanı ve 120 yataklı bir otel yapılmıştır. Bu suretle Gine ekonomik kalkınmasına doğrudan doğruya yararlı olmıyan tesisler için borç altına girmiştir. Sovyetler Birliği benzer düşünceler ile Nepale yardım edebilmek için de uzmanların incelemeleri bitmeden bir baraj yeri seçmiştir. Seçilen yer yeter bir incelemeye dayanmadığından baraja konulan elektrik santrali yılda ancak dört ay tam gücü ile çalışabilmektedir (76).

Sovyetler Birliğinin yardım olarak verdiği malzemenin kalitesi hakkında da şikâyetler vardır. Batı kaynakları örnek olarak Mısır'daki Aswan barajı inşaatına gönderilen bazı Rus yapısı makinelerin çalışmadığını belirtmektedirler. Sovyetler Birliği uzmanları bunların iklim veya bakımsızlık sebebiyle çalışmadıklarını kabul etmişler, Mısırlılar ise bunların kalitesinin düşük olduğunu açıklamışlardır. Tartışma sonunda Aswanın inşaatına devam için İsveç, İngiliz ve Amerikan malzeme ve kamyonları kullanılması kararlaştırılmıştır. Gineye gönderilen traktörler de soğuk iklim için yapılmış olmaları sebebiyle beklenen verimi verememiştir. Yardım olarak gönderilen Rus malzemesinin ambalajları da ayrıca şikâyet konusu olmaktadır (77).

Şikâyet edilen diğer bir husus da Sovyetler Birliğinin yardım etmek için hızla karar alabilmesine mukabil bu kararları uygulamakta gösterdiği yavaşlıktır. Bu yavaşlığın başlıca iki sebebi vardır. Biri Sovyetler Birliğinin ekonomik sisteminden, diğeri bürokrasi veya merkeziyetçilikten ileri gelmektedir. Meselâ Mısırdaki kurulan Helvan kok fırınında çalışan Mısırlı mühendisler projede en küçük bir değişikliğin dahi Moskovadan emir gelmeden Rus mühendisleri tarafından yapılamadığını açıklamışlardır (78). Sovyetler Birliğinin plânlı ekonomisi ellerinde hazır tesislerin bulunmasına imkân vermemektedir. Bu da tesis alacak memleketlerin istedikleri tesisin Sovyetler Birliği plânı içinde yer almasını beklemek zorunluluğunda bırakmaktadır. Türk - Rus ekonomik işbirliğinin

(76) M. I. Goldman, z. g. m., s. 354.

(77) Aynı yazı, s. 355.

(78) Aynı yazı s. 356.

hızla gerçekleşmesini önliyen sebeplerden birisi Sovyetler Birliği ekonomisinin bu özelliğidir.

Sovyetler Birliğinin gelişmemiş memleketlere hangi amaçlarla yardım yaptığını araştıranlar bu memleketin geçmişde gelişmemiş memleketlere karşı izledikleri iki farklı politikayı hatırlatmaktadır. Sovyetler Birliği geçmişde gelişmemiş memleketlere karşı izleyecekleri politikayı tesbit ederken güç bir seçme ile karşılaşmışlardır. Sovyetler Birliği komünist olmıyan milliyetçi memleketleri politik ve ekonomik yardımlarla destekleyip kendi deyimleri ile emperyalist bloku zayıflatmaya mı çalışacaklar yoksa bu memleketlerin gelişmesi komünizmin yayılmasını engelliceğinden sadece komünist ihtilâlleri destekleyen veya destekliyecek olan memleketlere mi yardım etmeli?

Lenin bu soruya karşı değişmez bir politika izlememekle beraber genel olarak komünist olmıyan milliyetçi memleketlerin desteklenmesine taraftar olmuştur. Lenin'in düşüncesine göre o zamanki deyim ile yarı sömürge olan memleketlerde burjuva ihtilâlleri için bile olsa milli bağımsızlık hareketleri desteklenmelidir. Böyle bir politika hiç olmazsa emperyalizmin yeni pazarlar edinmesini ve yatırım yapmalarını engeller ve yarı sömürge memleketlerin feodalizmden uyanmalarını süratlendirir. Lenin'in bu politikasına verilen örnek yeni Türkiye'nin, Türk komünist partisini ortadan kaldırmasına rağmen kuruluş devresinde desteklenmiş olmasıdır. Sovyetler Birliği bu devrede henüz daha ekonomik gelişme için bir model niteliğine sahip değildi. Fakat yeni Türkiye milliyetçi rejiminin İngilizlerin kontrol ve nüfuzuna düşmemesi için desteklenmesini faydalı görülmüştü (79). Bu politika genel olarak Komünist Partisinin 1926 yılındaki kongresinde Bukharin tarafından açıklanmıştır. Bukharin gelişmemiş memleketlerin emperyalizmin pençesine düşmemeleri için bunların endüstrilerinin kurulmasına yardım edilmesi zorunluluğu üzerinde durmuştur (80). Bu politika zamanımızda teorik olarak yeniden açıklanmıştır. Marksist-Leninist gelişme şemasına burjuva milliyetçi ihtilâl ile sosyalizmin kurulması merhalesi arasında bir köprü olarak milliyetçi demokrasiler eklenmiştir. Bu gelişme şeması içinde milliyetçi demokrasiler her memleketin şartlarına göre kısa veya uzun sürecek bir değişmeyi izleyerek adım adım emperyalistlerden uzaklaşıp

(79) Philip E. Moseley, z. g. m., s. 87.

(80) F. Parkinson, z. g. m., 199.

sosyalist bloka yaklaşacaklardır. Böylece milliyetçi demokrasiler belki derin uyuşmazlıklara düşmeden ve sarsılmalara uğramadan sosyalist bir bünyeye geçecekler ve birgün sosyalizmin kurulması ileri merhalesine ulaştıklarını fark edeceklerdir. Batı kaynaklarına göre bu değişimde Sovyetler Birliğinin gelişmemiş memleketlere telkini bunların sıra ile yabancı teşebbüsleri millileştirmeleri, emperyalistlerin yardımlarını red etmeleri, toprak reformu yapmaları, emperyalist taraftarı politikacıları işbaşından uzaklaştırmaları ve nihayet tekparti sistemini kurmalarıdır (81). Bu politikanın gereği olarak Sovyetler Birliği taraftarı ihtilâlciler grublar, memleketlerinde burjuva hükûmetlerini desteklerler. Sovyetler Birliği genel olarak gelişmemiş memleketlere karşı 1921 - 1928 arasında ve 1954 den sonra bu politikayı izlemiştir.

Sovyetler Birliğinin gelişmemiş memleketlere karşı izlediği ikinci politika birincinin tamamen aksidir. 1928 yılında Moskova'da toplanan milletlerarası komünizm dünya kongresinde gelişmemiş memleketlerde burjuvalara karşı olan köylü ve işçi hareketlerinin desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Bu kararlar güdülen amaç gelişmemiş memleketlerin ekonomilerini zayıflatarak politik çöküntülerini hızlandırmaktır. Bu politika 1928 - 1935 ve 1945 - 1953 yılları arasında uygulanmıştır (82). Bugün bu politikanın taraftarlığını Peking yapmaktadır. Peking'e göre gelişmemiş memleketlerin bir çoğunda atmosfer komünistlerin iktidara gelebilmeleri için süratle olgunlaşmaktadır. Bu memleketlerde burjuva idaresini desteklemek sadece gerçek veya sosyalist ihtilâl kuvvetlerini zayıflatır, hatta mahvedebilir (83). Burada Sovyetler Birliğinin dış yardımlarını incelediğimizden Peking'in beraberce komünizme geçme teorisini ve gerçek politik amaçları üzerinde durmuyoruz.

Sovyetler Birliğinin gelişmemiş memleketlere karşı izlediği birinci politika Rusyanın mevcut durumunu sağlamlama ve savunma politikasıdır. İkinci politika gelişmemiş memleketler üzerinde egemenlik kurma ve sonuç olarak yayılma politikasıdır. Her iki politika milletlerarası duruma göre birbirinin arkasından uygulanmıştır. Yayılma batı memleketleri arasındaki dayanışmayı kuvvetlendirdiğinden ve taraf tutmayan memleketlere de güvensizlik verdiği için bugünkü milletlerarası ortam ve politikanın izlenmesine el-

(81) Philip E. Moseley, z. g. m., s. 89.

(82) F. Parkinson, z. g. m., s. 199.

(83) Philip E. Moseley, z. g. m., s. 91.

verişli değildir. Bu durumda Sovyetler Birliği birinci politikayı izlemeyi daha faydalı görmektedir.

Sovyetler Birliği yaptığı dış yardımlardan ne sonuç almıştır sorusuna verilecek ilk cevap bu bakımdan Amerika Birleşik Devletlerinden farklı bir sonuç almadığıdır. Gerçekten Sovyetler Birliğinin yardımı da yardım ettiği memleketleri politik bakımdan kendine tam yaklaştıramamış ve komünist rejimi buralarda hızla kurulamamıştır. Bu olay Yugoslavya, Arnavutluk ve Romanya'da olduğu kadar Gine, Mısır ve Cezayir gibi memleketlerin tutumlarında görülmüştür. Örnek olarak Mısır ve Cezayir'in yerli komünistleri hapse atmaları ve Gine'nin Küba krizi sırasında Rus uçaklarına iniş müsaadesi vermemesi gösterilmektedir (84).

Sovyetler Birliği yardımları rakip komşular arasında politik kıskançlıklara da yol açmıştır. Somali Habeşistana, Sudan Mısıra ve Pakistan Hindistana yardım yapılmasını iyi karşılamamışlardır.

Batılı yazarlar Sovyetler Birliğinin gelişmemiş memleketlere karşı izlediği politikanın kendisi için muhtemel üç tehlikesini belirtmektedirler. Birinci tehlike, ekonomik kalkınma gelişmemiş memleketlerin bağımsızlıklarını kuvvetlendirdiğinden bu memleketlerde aynı zamanda komünist rejim kurulmazsa bunların ilerki tutumlarının teminat altına alınamayacağıdır. Bu politik tehlikenin yanında şimdiden beliren ikinci tehlike Sovyetler Birliğinin taraf tutmayan memleketler ile yaptığı işbirliğinde bunları memnun etme çabasının kendisini onların politikasına sürüklemesidir. Bu durum komünist bloku içinde Peking'le olduğu gibi görüş ayrılıklarına yol açmıştır. Nihayet endüstrileşme nüfuz tazyiki ve memnuniyetsizlik gibi bir çok sosyal ve ekonomik problemleri kaldıran bir yoldur. Gelişmemiş memleketlerde endüstri kurulunca politik tansiyon düşecek ve dolayısıyla ihtilâl ihtimali azalacaktır. Bu da Sovyetler Birliğinin tahmin edilen ana amacına aykırı olacaktır (85).

Buna mukabil Sovyetler Birliğinin gelişmemiş memleketlere

(84) Marshall I. Goldman, z. g. m., s. 357. Moseley'e göre de anılan sonuç Kongoda başarısız olmuş, diğer bazı memleketlerde ise iyi yatırımlar yapılmıştır. Gelişmemiş memleketlere yardım konusunda Sovyetler Birliği de batı endüstri memleketleri kadar müteredditdir ve Marksist-Leninist formüller de hâlâ hangi politikanın izlenmesi gerekeceği problemini çözümliyememiştir. Bak: z. g. m., s. 97.

(85) F. Parkinson, z. g. m., s. 203 - 204.

karşı izlediği bugünkü politika ile bunların tarafsızlığını teşvik etmede ve tarafsız olmıyanlarda da tarafsızlık düşüncesinin uyanmasında başarı kazandıklarını kabul etmek gerekir. Gerçekten taraf tutmayan memleketlerin sayısı kısmen yeni devletlerin kurulması sebebiyle de olsa artmıştır. Hatta bu başarının batı memleketlerini de aynı politikayı izlemeye zorlayacağı düşünülmektedir.

On yılına varan Sovyetler Birliği yardımları ilerde devam edecek gözükmemektedir. Zira yapılan yardımlar 1961 yılında olduğu gibi Sovyetler Birliği ekonomisine bir yük teşkil etse de başarısının güçlüklerine nazaran fazla olduğu kanısı yerleşmiştir. Sovyetler Birliği bu kanı ile Cezayir ve Birleşik Arap Cumhuriyetine yeni yardım taahhütlerine girişmiştir. Bundan başka Washington ve Peking'nin rekabeti karşısında Sovyetler Birliğinin başladığı yardımları durdurtması mümkün görülmemektedir (86).

(86) Philip E. Moseley, z. g. m., s. 97.